

5.2018 Pääkirjoitus

Koulutus ja osaaminen kestävässä tulevaisuudessa

Mari Räcköläinen

FT, erityisasiantuntija

Ulkoministeriö

mari.rakkolainen@formin.fi

Raija Meriläinen

KT, rehtori ja toiminnanjohtaja

Helsingin seudun kesäyliopisto

raija.merilainen@kesayliopistohki.fi

Johdanto

Kutsuimme tutkijoita, opettajia, asiantuntijoita ja kehittäjiä kirjoittamaan Ammattikasvatuksen aikakauskirjan kestävä kehityksen ja Agenda2030 teemanumeroon. Kirjoituksia

toivottiin koulutuksen ja kestävä kehityksen vuoropuhelusta, tulevaisuudesta ja niihin liittyvistä ajankohtaisista teemoista. Kestävä kehityksen selkeäksi viitekehikseksi on noussut Agenda2030, ja se muodostaa kansainvälisen tavoitteiston, jossa koulutuksella on merkittävä rooli. Opetus- ja kulttuuriministeriön ensimmäiset kestävä kehityksen julkaisut ovat jo 2000-luvun alusta. Nyt Agen-

da2030 tuo hallinnonalat ylittävän tarkastelun kestävään tulevaisuuteen, mitä tämä teemanumero haluaa osaltaan edistää. Suomi on sitoutunut edistämään Agenda 2030 laaja-alaisia tavoitteita, jotka näkyvät myös tässä numerossa.

Suomi on sitoutunut edistämään kestävä kehityksen tavoitteita

Vuonna 2015 hyväksytty Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 vauhdittaa kaikkia maailman maita edistämään globaalin kestävä kehityksen tavoitteita (United Nations, 2015a). Toimintaohjelma muodostaa kokonaisuuden kehitysrahoitukseen ja toimeenpanon tukeen keskittyvän Addis Abeba Action Agendan kanssa (United Nations, 2015b).

Agenda2030-toimintaohjelmassa on 17 pää tavoitetta ja 169 niitä tarkentavaa alataavoitetta, jotka ovat yhtenäisiä ja yleisesti sovellettavia. Tavoitteet kattavat niin köyhyyden poistamisen, tasa-arvoisuuden ja oikeudenmukaisuuden edistämisen kuin luonnon kantokykyä kunnioittavat elämäntavat, resurssiviisaan talouden ja hiilineutraalin yhteiskunnan. Tavoitteissa korostuvat yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, ihmisten mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnassa ja luontoa kunnioittava päätöksenteko. Keskeistä on, että ihmisten hyvinvointi ja ihmisoikeudet turvataan ja taloudellinen vauraus ja yhteiskuntien vakaus pyritään saavuttamaan ympäristön kannalta kestävällä tavalla.

Suomen hallitus on sitoutunut ohjelman tavoitteisiin, ja Suomi on myös ollut kansainvälisesti vertaillen edelläkävijä kestävä kehityksen edistämässä. Suomen hallitus on sitoutunut kestäväan kehitykseen hallitusohjelmassaan vuonna 2015. Sitoutumista ilmentää myös Suomen kestävä kehityksen toimikunnan vuonna 2013 laatima ja keväällä 2016 päivittämä Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoutumus ”Suomi jonka haluamme 2050” (Kestävä kehityksen toimikunta, 2016). Tämä sitoutuminen on tavallaan kansallinen tulkinna globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta, sillä tavoitteet on määritelty maailmanlaajuisessa ohjelmassa viitteelliseksi, ja kukin maa ottaa huomioon oman tilanteensa. Suomen vahvuuksia ja menestysalueita ovat hyvä koulutus ja yhteiskunnallinen vakaus. Kriittisimmät alueet, joilla tarvitaan nopeita toimia, ovat ilmastonmuutos ja resurssien käyttö sekä talous ja työllisyys. Myös Suomen kehityspolitiikka, joka on osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kokonaisuutta, linkittyy vahvasti Agenda2030-toimintaohjelman tavoitteisiin. Hallitus on kehityspoliittisessa selonteossa (Ulkoasiainministeriö,

2016) sitoutunut edistämään kehityspolitiikan painopisteitä, jotka liittyvät tyttöjen ja naisten oikeuksiin ja aseman vahvistumiseen, kehitysmaiden talouksien ja hyvinvoinnin kehittymiseen, yhteiskuntien demokratian ja toimintakyvyn vahvistumiseen sekä ruokaturvaan, veden ja energian saatavuuteen ja luonnonvarojen kestävyteen. Suomi on jo raportoinut ensimmäisten maiden joukossa kesällä 2016 YK:n kestävä kehityksen poliittisella forumilla Agenda2030 toimeenpanon suunnitelmistaan sekä esitellyt Suomen uudistetun kestävä kehityksen hallintomallin (Prime Minister’s Office of Finland, 2016).

Valtioneuvoston selonteko 2017 puolestaan on toimintasuunnitelma, jossa kuvataan, miten hallitus ja eri hallinnonalat sitoutuvat toimeenpanemaan Agenda2030:n tavoitteita (Valtioneuvoston kanslia, 2017). Periaatteina ovat pitkäjänteisyys ja muutosvoimaisuus, johdonmukaisuus ja globaali kumppanuus sekä omistajuus ja osallisuus. Toimeenpano rakentuu kahden painopistealueen ympärille: hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi sekä yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osava Suomi. Näillä alueilla Suomella on ajateltu olevan toisaalta eniten kehitettävää, mutta toisaalta myös mahdollisuuksia tukea kestävä kehityksen edistämistä muissa maissa kehityspolitiikan painopisteiden mukaisesti. Poliittikkajohdonmukaisuus korostuu sekä kansallisesti eri hallinnonaloilla että kansallisten ja kansainvälisten toimien välillä.

Yhteistyötä ja osallisuutta

Toimeenpanossa on hallituksen ohella välttämätöntä koko yhteiskunnan mukanaolo. Toimeenpano edellyttää kuntien, alueiden ja valtionhallinnon mukanaoloa, yhteistyötä yli

hallinnonalojen, vahvaa monitieteistä tiedepanosta sekä kansalaisyhteiskunnan syvää osallisuutta. Tarvitaan yhteistyötä ja kumppanuutta maan rajojen sisällä, mutta myös kansainvälistä vuorovaikutusta ja aktiivisuutta sekä politiikan johdonmukaisuutta.

Valtioneuvoston kanslia koordinoi Agenda2030:n toteutusta. Sekä Kestävän kehityksen toimikunnalla että Kehityspoliittisella toimikunnalla puolestaan on vastuunaan kytkeä ohjelma osaksi kansallista ja kansainvälistä työtä sekä seurata ja arvioida linjausten toteutumista. Ohjelman toimeenpanosuunnitelmaan liittyy keskeisesti kestävän kehityksen indikaattorien päivittäminen. Tarkoituksenmukaiset indikaattorit ovat tärkeä poliittisen ja käytännöllisen toiminnan päätöksenteon tietoperusta. Eri hallinnonalat ministeriöineen ovat omalta osaltaan käyneet keskustelua, päivittäneet tavoitteita, indikaattoreita ja kehittäneet toimintaansa ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi. Monet kansalaisjärjestöt ovat olleet aloitteellisia kestävän kehityksen edistämiseksi, ja ne ovat merkittävä resurssi tavoitteiden saavuttamisessa.

Arviointi ja seuranta tärkeää

Arviointi on olennainen osa Suomen Agenda2030-toimintasuunnitelmaa. Suomi myös arvioi ensimmäisten joukossa toimintaohjelman toteutumista (Valtioneuvoston kanslia, 2017). Suomen Kansallisen kestävän kehityksen politiikan (Agenda2030) kokonaisarviointi on juuri toteutettu, ja sen tulokset julkistetaan keväällä 2019 (Valtioneuvoston kanslia – Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, 2018). Arvioinnin tavoitteena on antaa riippumaton ja kokonaisvaltainen näkemys Suomen kestävän kehityksen politiikasta. Tarkoituksena

on politiikkajohdonmukaisuuden edistäminen ja kestävään kehitykseen liittyvän monitieteisen tietopohjan vahvistaminen. Aiemmin on jo selvitetty Suomen yhteiskuntasitoutumuksen toteutumista (Lyytimäki, Lähteenoja, Reinikainen, Schmidt-Thomè, Sokero, & Vikström, 2017).

Toimintasuunnitelmaa on toteutettu vasta melko lyhyen aikaa, mutta arvioinnin tavoitteena on antaa tietoa kestävän kehityksen politiikkaan liittyvistä muutoksista ja vaikutuspoluista ja auttaa näin suuntaamaan katseen tulevaisuuteen jo toimeenpanon aikana. Samassa yhteydessä on arvioitu myös, miten Suomen ulkopoliittika kaikilla hallinnonaloilla edistää Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamista. Tavoitteena on erityisesti tuottaa näkemyksiä ja suosituksia siitä, miten toiminnan johdonmukaisuutta kestävän kehityksen edistämiseksi Suomen rajojen ulkopuolella voitaisiin kehittää. Arviointi on toteutettu ajatuspaja Demos Helsingin, Syken (Suomen ympäristökeskus) ja HELSUKSEN (Helsingin yliopiston kestävyystieteiden laitos) yhteistyönä. Arviointi on toteutettu kehittävän arvioinnin mukaisesti osallistavasti, jolloin se on myös mahdollistanut oppimisen ja tukenut osallistujien yhteistoimintaa. (Demos Helsinki, 2019; Polku2030 – Kehittävä arviointi Suomen kestävän kehityksen politiikasta ja muu-
tospoluista, 2018.)

Koulutus ja osaaminen merkityksellistä

Tieto, oppiminen ja osaaminen ympäristöasioissa ovat muutoksen edellytyksiä ja vaikuttamisen perusta. Koulutus näyttäytyy hyvin merkittävänä ympäristöasioissa muun muassa lisäämällä tietoisuutta, kokonaisvaltaista ajattelua sekä ihmisten uskoa oman tiedon riittävyyteen ja omiin vaikutusmahdollis-

suuksiin (esim. European Commission, 2014). UNESCO:n (2014) Kestävän kehityksen koulutuksen toimintaohjelmassa painotetaan toisaalta kestävän kehityksen sisällyttämistä koulutukseen ja toisaalta koulutuksen sisällyttämistä kestäväan kehitykseen. Tavoitteena on, että kaikilla on mahdollisuus hankkia tietoa, taitoja sekä omaksua arvoja ja asenteita, jotka mahdollistavat osallistumisen kestäväan tulevaisuuden luomiseen.

Myös kehitysyhteistyössä on nostettu esiin osaamisen ja kapasiteetin kehittäminen. Kehityspoliitikassa ja -yhteistyössä on laajasti ja kansainvälisesti sitouduttu tulosjohtamiseen (results based management) (Swart, 2017). Tulosohtauksen haasteeksi on noussut osaamisen johtaminen ja tuloksista oppiminen sekä se, miten edistetään yhteisöjen ja organisaatioiden oppimista, yhteistoimintaa ja tietoon pohjautuvaa päätöksentekoa. Olennaista on tarkastella, miten hyödynsaajat oppivat kumppanimaisissa, miten maiden omaa kapasiteettia vahvistetaan ja miten tuotetaan tietoa vaikutuksista ja vaikuttavuudesta kestäväan tulevaisuuteen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) ensimmäiset kestävän kehityksen julkaisut löytyvät jo 2000-luvun alusta. Myös monet Agenda2030:n tavoitteet liittyvät oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen. Siksi koulutuksen ja oppimisen merkitys ja asema kestävässä tulevaisuudessa on hyvin keskeinen näkökulma selvitettäväksi, tutkittavaksi ja arvioitavaksi, samoin kuin kokonaisvaltaisuus ja yhteistoiminta tavoitteiden saavuttamiseksi. OKM onkin muiden keskeisten toimijoiden tavoin käynnistänyt oman hallinnonalansa kestävän kehityksen ja Agenda2030-linjauksen valmistelun. Linjausten taustalla on ministeriön 2017 asettama kestävän kehityksen työryhmän koordinoima strate-

ginen yhteistyö ja valmistelu. Ministeri kutsui järjestöt osallistumaan pyöreän pöydän keskusteluun aiheesta ja päätti osallistaa koko hallinnonalan toimijatahot. Lisäksi valmistelu tehtiin kasvatus- ja koulutussektorilla poikkihallinnollisesti. Näin ollen myös koulutuspolitiikan sektorilla tehtiin uusi avaus, kun ohjauksen Agenda2030:ssä tuli suoraan ministeriöstä. Koulutuspoliittinen keskustelu on nimittäin perinteisesti painottunut koulutusasteiden näkökulmasta tapahtuvaan toimintatapojen tai rahoituksen kehittämiseen (Meriläinen, 2011; Räcköläinen & Meriläinen, 2014).

OKM on linjausten valmistelussa kuulut laajasti eri toimijoita ja sidosryhmiä muun muassa järjestämällä keväällä 2018 osallisuudesta, osaamisesta ja vastuullisuudesta työpajasarjan, jonka tuloksista on laadittu raportti. (Laine, Sepponen, Halonen, Bröckl, Vaahtera, & Mikkola, 2018.) Tuloksissa korostetaan, että kestävä kehitys on nähtävä osana kaikkea kasvatusta ja koulutusta elinikäisenä prosessina, joka suunnataan myös aikuisille lasten ja nuorten lisäksi. Toisaalta painotetaan, että kestäväan kehitykseen osallistuminen on kaikkien nuorten asia, ei vain aktiivisimpien harrastajien. Nuorille tulee tarjota tietoa konkreettisesti, innostavasti ja kannustavasti. Pääsy ajantasaiseen ja luotettavaan tietoon kestävästä kehityksestä on tärkeää, ja nuorilla pitää olla kyky tulkitella ja käyttää tätä tietoa. Tiedekasvatuksen, kriittisen ajattelun, lähdekritiikin ja muiden tieteen perustaitojen opettaminen on tärkeää, jotta voi olla mahdollisuus arvioida tiedon luotettavuutta ja käyttää itse tietoa. Tarvitaan myös uudenlaisia rakenteita ja tapoja osallistua. Ajattelu ja osallistuminen vuorovaikutukseen on vietävä myös globaalille tasolle. Osallisuus-teeman yhteenvedossa todetaan: ”*Osallisuus edellyttää paitsi valmiuksia, myös tilaa osallistua*”

ja vaikuttaa yhteiskuntaan sekä uskallusta osallistua. Kun annetaan mahdollisuus osallistumiseen, on myös mahdollista osallistua aktiivisesti. Osallisuus johtaa vaikuttavuuteen.” (Laine ja muut, 2018, ss. 15–19.)

Suomi tähtää kestävän kehityksen mallimaaksi (Valtioneuvoston kanslia, 2016), ja koulutussektorilla Suomi onkin jo kansainvälisesti vertaillen edistyksellinen toimija tarjoten muun muassa kaikille laadukkaan perus- ja toisen asteen koulutuksen sekä mahdollisuuden esiopetukseen. Uudistetuissa perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteissa kestävä kehitys on läpileikkaavana teemana ja opetuksen tavoitteena (Opetushallitus, 2014, 2015).

Monet koulutusorganisaatiot ovat ottaneet ohjelmistoonsa kestävän kehityksen teemoja. Esimerkiksi kesäyliopistot lähestyvät kestävän kehityksen kysymyksiä kukin omalla tavallaan ja omalla toiminta-alueellaan. Helsingin seudun kesäyliopisto on valinnut vuoden 2019 teemaksi ”Ihminen, ympäristö ja hyvinvointi” (<https://www.kesayliopistohki.fi/>). Teemavuosi näkyy kaikille avoimessa koulutustarjonnassa, jossa nousevat esille muun muassa kierrätys, kaivoslainsäädäntö, kestävä kehitys sekä Itämeri. Avoimet yleisötilaisuudet Helsingin kirjastoissa mahdollistavat myös kansalaiskeskustelun teemavuoden aikana.

Suomessa osaamisen ja koulutuksen indikaattoreina seurataan perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuutta sekä osallistumista aikuiskoulutukseen. Lisäksi seurataan kestävän kehityksen sertifikaatin saaneiden päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten määrää, lukutaidon ja nuorten yhteiskuntataitojen kehitystä, kirjastopalveluiden käyttöä sekä tutkimus- ja kehittämismenojen osuutta bruttokansantuot-

teesta. (esim. Kestävän kehityksen toimikunnan sihteeristö, 2017; Kestävän kehityksen toimikunta, 2018.)

Arviointi kestävästä kehityksestä ammatillisessa koulutuksessa

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi kestävän kehityksen osaamista, opetusta ja koulutuksen järjestäjän toimintaa ammatillisissa perustutkinnoissa osana kansallista koulutuksen arviointisuunnitelmaa (Räkköläinen, Metsämuuronen, Holopainen, & Hievanen, 2017). Arviointi kohdistui ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen kestävästä kehityksen alueeseen. Kestävää kehitystä arviointiin tietoina ja taitoina sekä suhtautumisena ja asennoitumisena. Lisäksi arviointiin kestävän kehityksen opetuksen sisältöjä ja menetelmiä sekä koulutuksen järjestäjien strategista toimintaa kestävän kehityksen edistämiseksi. Karvin arvioinnin tulokset osoittivat, että kestävää kehitystä ei tarkastella ammatillisessa koulutuksessa vain elinikäisen oppimisen avaintaitona, vaan se painottuu kaikilla koulutusaloilla keskeisenä ammatillisena osaamisena.

Ammatillisessa koulutuksessa hyvät lähtökohdat kestävyydelle, mutta kehitettävääkin on

Arviointi toi esiin myönteiset lähtökohdat kestävyydelle ja vastuullisuudelle ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelijoiden kestävän kehityksen kokonaisosaaminen on hyvällä tasolla, ja opiskelijat ovat tietoisia kestävän kehityksen tärkeydestä ammattiin opiskelussa ja oman alan työtehtävissä. Parhaimmat tulokset opiskelijat saivat sosiaalisen kestävän kehityksen osa-alueella, ja parhaiten pärjätään toiminallisessa osaamisessa. Myös opettajilla on myönteinen asenne

kestävän kehityksen tärkeyteen opetuksessa, ja sen opettamista pidetään tärkeänä kaikkien alojen opiskelijoille. Opettajat pitivät sitä myös yleisenä kansalaisvalmiutena. Koulutuksen järjestäjät tekevät kattavasti laatutyötä ja toteuttavat kehittämishankkeita, ja kestävä kehitys on tiedostettu oppilaitosten arvoissa ja strategioissa. Myös tutkinnon perusteiden koetaan antavan riittävän perustan kestävän kehityksen opetukselle. (Räkköläinen ja muut, 2017.)

Arviointi toi esiin myös kehittämiskohteita. Opiskelijoiden kestävän kehityksen tiedollisessa osaamisessa on merkittäviä puutteita, ja osaaminen on heikointa ekologisella osa-alueella. Oppimistuloksissa on eroja, joista osa johtuu yksilöllisistä taustatekijöistä, mutta ennen kaikkea erot koulutusalojen välillä ovat merkittäviä. Parhaimmat oppimistulokset ovat humanistisella ja kasvatusalalla ja kulttuuri-alalla. Heikoimmat tulokset ovat säännönmukaisesti tekniikan ja liikenteen ja luonnontieteiden aloilla. Naisten kokonaisosaaminen sekä tiedollinen että toiminnallinen osaaminen on pääsääntöisesti parempaa kuin miesten. Arviointitulosten perusteella kestävän kehityksen tiedollisen perustan opetus on vähäistä, ja erityisesti ekologisen kestävän kehityksen sisällöt tulevat opetuksessa heikosti esille. Myös kestävän kehityksen opetuksen työelämä-lähtöisyydessä on parannettavaa, ja työelämäyhteistyötä tehdään melko vähän tällä saralla. Kestävän kehityksen opetuksesta vastaavat pääasiassa ammatillisten aineiden opettajat. Opettajat kokevat saaneensa liian vähän täydennyskoulutusta kestävän kehityksen opettamiseen, ja myös heidän osaamisessaan on kehitettävää. (Räkköläinen ja muut, 2017.)

Vaikka koulutuksen järjestäjät ovat tehneet jo pitkään laatutyötä, on koulutuksen

järjestäjien kestävän kehityksen mukainen toiminta alkavalla ja kehittyvällä tasolla. Parhaiten kestävän kehityksen tavoitteet toteutuvat koulutuksen järjestäjien arvioissa ja heikoimmin toiminnan organisoinnissa ja resursoinnissa. Kestävän kehityksen strateginen toiminta ei jalkaudu oppilaitosten käytäntöön eikä laatutyön yhteyttä oppimistuloksiin voitu osoittaa. Erittäin myönteistä on, että opiskelijoiden hyvinvointi ja turvallisuus toetutuvat hyvin oppilaitoksissa. (Räkköläinen ja muut, 2017.)

Opetuksella ja työelämä-yhteydellä merkitystä kestävän kehityksen osaamiseen

Arviointi osoitti, että oppimistuloksiin vaikuttaa myönteisesti opiskelijan mahdollisuus oppia kestävä kehitystä kodin käytännöissä. Myös kestävän kehityksen seuraaminen ja harrastaminen vapaa-ajalla edistävät osaamista. Myönteinen asenne kestävän kehityksen opiskeluun on selvästi yhteydessä parempiin oppimistuloksiin. Myös työssä oppimisen mahdollisuus ja osa oppilaitoksessa toteutetuista hankkeista parantavat kestävän kehityksen osaamista. Arvioinnin yhtenä merkittävänä tuloksena on, että opetuksella voidaan tasoittaa opiskelijoiden erilaisiin lähtökohtiin liittyviä eroja. Oppimistuloksiin vaikuttaa nimittäin myönteisesti se, jos opiskelijalla on mahdollisuus oppia kestävä kehitystä sekä opetuksessa että oppilaitoksen käytännön toiminnassa, esimerkiksi ravitsemuksen ja ruokahuollon hankkeissa ja projekteissa sekä oppilaitoksen arjen toimintaohjeissa. Opetuksen myönteinen vaikutus näkyi erityisesti silloin, jos opiskelijalla ei ole ollut mahdollista saada kestävän kehityksen oppeja kodin käytännöissä eikä harrastuksissa. (Räkköläinen ja muut, 2017.)

Kestävä kehitys on kansalaisvalmius ja ammattisivistystä

Tarvitaan toimintakulttuurin muutos, jossa kestävä kehitys voidaan nähdä kansalaisvalmiutena ja kaikilla aloilla tarvittavana ammattisivistyksenä ja jossa ammatillisella koulutuksella on vahva strateginen asema kestävä tulevaisuuden edistäjänä. Tämä edellyttää, että varmistetaan opiskelijoiden yhdenvertaiset mahdollisuudet saada kestävä kehityksen opetusta. Tietoperustan ja tietoisuuden vahvistaminen edistävät sekä osallisuutta että vaikutusmahdollisuuksia tulevaisuuteen. Oli yllättävää, miten vähäistä koulutuksen ja työpaikkojen yhteistyö oli kestävä kehityksen osaamisen hankkimisessa ja arvioinnissa. Koulutusalojen väliset huolestuttavat erot on tunnistettava sekä tunnustettava kehittämistarpeet oppimisen tavoissa, oppimisympäristöissä ja opetuksen järjestelyissä – ehkä arvope-rustassakin. Uudessa ammatillisessa koulutuksessa osaamisperusteisuus ja henkilökohtaistaminen sekä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen painottuminen entisestään antavat muutokselle mahdollisuuden. (Räkköläinen, 2018.) Ammatillisen koulutuksen uudistaminen on valtioneuvoston toimintaohjelmassa yksi keskeisistä toimenpiteistä (Valtioneuvoston kanslia, 2017, s. 34).

Arvioinnin antama kuva ammatillisen koulutuksen laatutyön vaikuttavuudesta hämmentää: miten pitkäkestoinen, useilla ohjelmilla ja sertifikaateilla tuettu kehittämissyö ei näy toiminnassa parempana laatutasona? Tämä laatuhaaste kaipaa syvällisempää tutkimusta vaikutuksista ja vaikuttavuuden mekanismeista. Lisäksi tarvitaan tulosten ja tehokkuuden kriteerien ja indikaattorien tarkistamista. Oppilaitosten kestävä kehityksen sertifioinnin ja kriteerien uudistamistyö onkin jo hy-

vässä vauhdissa (ks. OKKA-säätiö, n.d.). Agenda 2030:n käynnistämä ajattelu- ja valmistelutyö antaa tällekin muutokselle hyvän sysäyksen.

Koulutuksen ja osaamisen kehittämistä kestäväan tulevaisuuteen

Ammattikasvatuksen aikakauskirjan erikoisnumeron artikkeleissa ja katsauksissa tarkastellaan kestävää tulevaisuutta koulutuksen ja osaamisen näkökulmasta. Teemanumero herätti laajasti kiinnostusta ja abstraktiehdotuksia tuli useita. Teemanumeroon valittiin neljä artikkelia, joista kaksi on vertaisarvioituja. Lisäksi mukana on neljä katsausta, jotka laajentavat tarkastelua ja avaavat aiheita eri näkökulmista. Teemanumeron aihe on mitä ajankohtaisin, sillä hallitusten välisen ilmastomuutospaneelin IPCC:n (2018) uusien raporttien maailmamme huolestuttavasta tilasta pitää nyt keskustelun tulevaisuudesta esillä. Tämä Ammattikasvatuksen aikakauskirjan numero tuo ajankoh- taiseen keskusteluun mukaan koulutuksen, oppimisen ja osaamisen näkökulman. Teemanumero vahvistaa tietoperustaa, tuo jäsentämisen välineiksi käsitteitä ja filosofia pohdintaa sekä esimerkkejä ja sovel- luksia käytännön toiminnasta.

Erkka Lainisen (2018) vertaisarvioitu artikkeli *Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana* johdattaa teemanumeron aiheeseen kuvaten kattavasti ekososiaalisen sivistyksen viitekehystä ja pohtien oppimisprosessia, jossa sivistys sisäistyy kompetenssiksi. Artikkelin on teoreettinen, ja sen kasvatusfilosofiset pohdinnat avaavat systeemistä maailmansuhdetta, vastuullisuutta, kohtuullisuutta, ihmisten ja eliökunnan yhteyttä sekä tulevaisuusorientaatiota ja vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Kirjoitta-

jan mukaan tulevaisuuden kriisiytyminen nostaa esiin myös kasvatuksen kritiikin, ja ekososiaalisen sivistyksen tavoite puolestaan haastaa kasvattajia pohtimaan ihmisyiden ja olemassaolon peruskysymyksiä. Elinikäinen oppiminen on sivistymisen arvopohjaa. Artikkelissa esitetään suosituksia pedagogisista lähestymistavoista ammatillisessa koulutuksessa sovellettaviksi.

Myös Jani Siirilän, Arto O. Salosen, Erkka Lainisen, Tytti Pantsarin ja Jukka Tikkasen (2018) vertaisarvioidussa artikkelissa *Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa* pohditaan uudistumistarvetta transformatiivisen oppimisen viitekehyksessä antroposeenin aikakaudella eli ihmisen ajassa, jolloin tulevaisuus on ihmisen käsissä enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Artikkelijatkoo edellisen kirjoituksen nostamien kysymysten pohdintaa ja avaa niihin uusia näkökulmia. Tutkimuskysymyksenä on, millaisia kompetensseja tarvitaan, jotta yksilöt ja yhteisöt voivat rakentaa uutta sivistyksellistä narratiivia yhteiselle tulevaisuudelle. Aineistona hyödynnetään asiantuntijatyöpajan koulutuksen asiantuntijoiden ryhmäkeskusteluja ja niiden sisällönanalyysia. Antroposeenin ajan metanarratiivi jäsenyyti rauhaan, hyvään ja merkitykselliseen elämään sekä ihmisen ja ihmistä ympäröivän muun todellisuuden tasapainoon.

Artikkelissa *Korkeakoulutuksen uudistuva koulutusrooli* Taru Konst, Minna Scheinin ja Liisa Kairisto-Mertanen (2018) tarkastelevat korkeakoulun innovaatiopedagogiikkaa, joka pyrkii kestäväan osaamiseen sekä työelämän ja arvomaailman kehittämiseen. Ajatuksena on, että hyvää työelämää ei ole ilman hyvää elämää. Innovaatiokompetensseja ovat aloitteellisuus, luovuus, kriittinen ajattelu, yhteistyötaidot ja verkostoituminen. Innovaatio

voi olla tuotteiden ja palveluiden lisäksi myös uusi ajattelutapa, joka nojaa kestäväan kehityksen periaatteelle. Innovaatiopedagogiikka puolestaan on strateginen lähestymistapa, jossa huomioidaan myös oppimista ja opetusta tukevat, muutoksen mahdollistavat ja siihen kannustavat koulutusorganisaation rakenteet ja prosessit. Johtopäätöksenä kirjoittajat toteavat, että keskustelu korkeakoulutuksesta on painottunut rahoituskysymyksiin ja leikkauksiin, eivätkä pohdinnat hyvinvoinnista, hyvästä työelämästä tai sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä tulevaisuudesta ole olleet liiemmästi esillä. Koulutusuudistuksissa ei riitä vain elinkeinoelämän odotusten huomioiminen, vaan onnistumisen ehtona on opettajien osallistaminen muutosten läpivientiin. Kirjoitus perustuu ammattikorkeakoulun kehittämistyön aineistoon ja innovaatiopedagogiikan tutkijoiden osallistavaan havainnointiin.

Artikkelissa *Ammatillisen koulutuksen tuottaman osaamisen työelämärelevanssi muuttuvassa maailmassa* Paula Kilpeläinen ja Juha Vettenniemi (2018) tarkastelevat ammatillisen peruskoulutuksen kykyä tuottaa työelämävalmiuksia osana ammatillista osaamista. Aineistona heillä on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointien tulokset vuosilta 2007–2016 sekä tuore yrittäjyyden arviointi ”Yrittämään oppii yrittämällä”. Molempien arviointien aineisto on hyvin kattava, ja arviointien tulokset antavat laajan kuvan tilanteesta. Yleiset työelämävalmiudet ovat yhä merkittävämpiä taitoja tulevaisuuden työmarkkinoilla ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Arviointien valossa oppimistulokset ovat hyviä, paikoin jopa erinomaisia, mutta työelämävalmiuksissa osaaminen vaihtelee erinomaisesta erittäin heikkoon tasoon. Tilanne on johtanut jo vahvaan polarisaatioon työllistymisen mahdollisuuksissa. Arvioinnin tulosten

mukaan opiskelijoita pääsääntöisesti kannustetaan yrittäjämäiseen toimintatapaan, tekemään töitä ja yrittämään parhaansa, mutta ammatillisen koulutuksen toimintakulttuurissa on myös piirteitä, jotka voivat estää yleisten työelämävalmiuksien oppimista. Oppimistulosten näyttöihin perustuvaa ja useimmiten työelämän kanssa yhteistyössä toteuttavaa arviointia, sen monista hyvistä puolista huolimatta, heikentävät epäilyt arviointien luotettavuudesta ja vertailukelpoisuudesta. Artikkelissa pohditaan myös työpaikkojen valmiuksia tuottaa työelämätaitoja hyvin vaihtelevissa oppimisympäristöissä.

Kestävän kehityksen näkökulmaa eri konteksteissa avaavissa katsauksissa tarkastellaan kaupunkien roolia kasvatuksessa, opintojen nivelvaihetta, kiertotaloutta ja kansainvälistä opettajankoulutusyhteistyötä. Kristiina Erkkilä (2018) kuvaa katsauksessaan *Kaupunkien rooli kasvatuksessa kestävään tulevaisuuteen – Espoossa kasvetaan yhdessä kestävään maailmaan* kaupungissa tehtyä työtä kestävä kehityksen kasvatuksen edistämiseksi ja sitä, miten kaupunki onnistuu pitämään kehityksensä kestäväna ja takaamaan myös kestävä kasvun. Ytimessä ovat poikkihallinnolliset kehittämisohjelmat, innovaatiot eri sektoreilla ja oppivan kaupungin tavoitteet. Koulut ja päiväkodit ovat antaneet innokkaasti sitoumuksia. Kaupunki pyrkii hiilineutraaliksi vuoteen 2030 mennessä.

Heli-Maija Nevalan, Eeva Hämeenojan ja Kati Lundgrenin (2018) kirjoituksessa *Ammattitaidolla kiertotalouteen – Osaamisen kehittämistä tarvitaan kaikilla aloilla ja työuran kaikissa vaiheissa* pohditaan vihreässä taloudessa tarvittavaa ammattitaitoa ja tarkastellaan ammatillisten oppilaitosten vastuuta ja aktiivisuutta muuttaa työelämää vastuulliseen suuntaan. Kirjottajat

pohtivat, millaista osaamisen kehittämistä tarvitaan eri osaamistasoilla ja työuran eri vaiheissa. He painottavat erityisesti elinikäisen oppimisen merkitystä. Opettajan rooli ja ammattitaidon kehittäminen ovat myös tarkastelun kohteena, kun kehitetään työelämää ja tuetaan vastuullista ammatti-identiteetin kehittymistä. Ammatillinen koulutus ja työelämä nähdään kehittämiskumppaneina, jolloin ammatilliset oppilaitokset yhdessä työpaikkojen kanssa etsivät ratkaisuja ongelmiin ja kehittävät toimintaa. Osaamisketjuajattelu puolestaan yhdistää eri koulutusaloja ja -muotoja.

Katsauksessa *Tulevaisuuden ennakointia – opintojen nivelvaiheita kehittämässä* Airi Laitinen, Anu Kinnunen ja Tarja Väisänen (2018) pohtivat nuorten koulutusvalintoja, joustavia opintopolkuja ja siirtymiä nivelvaiheesta toiselta asteelta ammattikorkeakouluopintoihin. He tarkastelevat nivelvaiheyhteistyön haasteita, kuten erilaisia oppimiskulttuureja ja valintamenetelyjä. Katsauksessa kuvataan ja arvioidaan Savonia ammattikorkeakoulun ja Savon koulutuskuntayhtymän pilotti, jossa lähihoitajakoulutuksessa tähdätään jo rekrytointivaiheesta alkaen jatko-opintoihin kohti fysioterapeutin tutkinto-ohjelmaa. Opiskelua edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät analysoitiin ja kokemusten pohjalta kehitetään opiskelijaohjausta. Tärkeäksi nousi myös opiskelutaitojen vahvistaminen.

Englanninkielisessä katsauksessa *Building Quality Education and Sustainable Future in Finnish-Brazilian Teacher Education* Carolina Corado da Silva Oliveira ja Essi Ryymin kuvaavat suomalais-brasilialisen ammatillisen opettajankoulutuksen tavoitteita ja toteuttamista Hämeen ja Tampereen ammattikorkeakouluissa. Koulutuksen pohjalta on kehitetty oppi-

jakeskeisiä pedagogisia menetelmiä, joissa kestävä kehitys, opiskelijoiden sitoutuminen ja yhteisön palveleminen ovat tavoitteena. Katsaus valottaa, miten monikan- sallinen yhteistyö opettajankoulutuksessa voi edistää tietoa ja osaamista sekä kehit- tää opettajien pedagogisia valmiuksia kes- tävän kehityksen tavoitteiden toteuttami- seksi.

Lopuksi

Teemanumero on ajankohtaiskat- saus kestävään kehitykseen koulu- tuksen, oppimisen ja tutkimuksen kentällä. Uskomme sen innostavan oppi- laitoksia, opettajankouluttajia, tutkijoita ja kehittäjiä opetushallinnon eri tahoilla jatkamaan kestävän kehityksen työtään sekä verkostoitumaan kansallisesti ja kan- sainvälisesti. Muutoksessa korostuu inno- vatiivisten kehittämishankkeiden ja käy- tännön opetustyön merkitys, mutta tarvi- taan myös lisää tutkimusta tietoperustan vahvistamiseksi ja päätöksenteon tueksi.

Lähteet

Corado da Silva Oliveira, C., & Ryymin, E. (2018). Building Quality Education and Sustainable Future in Finnish-Brazilian Teacher Education. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 98–104.

Demos Helsinki. (2019). *Polku2030 – kehittä- vä arviointi Suomen kestävä kehityksen politiikasta ja muutospoluista*. Luettu osoitteesta <https://www.demohelsinki.fi/referenssit/polku-2030-kehitta- va-arviointi-suomen-kestavan-kehityksen-politiikas- ta-ja-muutospoluista/>

Erkkilä, K. (2018). Kaupunkien rooli kasvatuk- sessa kestävään tulevaisuuteen – Espoossa kasvetaan yhdessä kestävään maailmaan. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 73–80.

European Commission. (2014). *Attitudes of Euro- pean citizens towards the environment*. Special Euro- barometer 416. Survey conducted by TNS Opinion & Social at the request of the Directorate-General for Environment. Luettu osoitteesta http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ ebs_416_en.pdf

International Panel for Climate Change – IPCC. (2018). *Global Warming of 1,5 C*. Special report. Luettu osoitteesta <https://www.ipcc.ch/sr15/>

Kestävän kehityksen toimikunta. (2016). *Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutumus. Suomi jonka haluamme 2050*. Luettu osoitteesta <http://kestavakehitys.fi/sitoutumus2050>

Kestävän kehityksen toimikunta. (2018). *Kestävän kehityksen tila. Kestävän kehityksen kokonaistilasta ensi- simmäinen yhteenveto*. Luettu osoitteesta [https://kes- tavakehitys.fi/ajankohtaista/artikkelit/-asset_publis- her/kestavan-kehityksen-kokonaistilasta-ensimmai- nen-yhteenveto](https://kestavakehitys.fi/ajankohtaista/artikkelit/-asset_publisher/kestavan-kehityksen-kokonaistilasta-ensimmai- nen-yhteenveto)

Kestävän kehityksen toimikunnan sihteeris- tö. (2017). *Kestävän kehityksen kansallisen seu- ranta- ja arviointijärjestelmän kuvaus*. Luet- tu osoitteesta [https://kes- tavakehitys.fi/do- cuments/2167391/2186383/Kest%C3%A4- v%C3%A4n+kehityksen+kansallisen+seuran- ta-+ja+arviointij%C3%A4rjestelm%C3%A4n+ku- vaus/e9e63496-0561-4cf4-814f-5d952a2eb631/ Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+kansal- lisen+seuranta-+ja+arviointij%C3%A4rjestel- m%C3%A4n+kuvaus.pdf](https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2186383/Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+kansallisen+seuran- ta-+ja+arviointij%C3%A4rjestelm%C3%A4n+ku- vaus/e9e63496-0561-4cf4-814f-5d952a2eb631/Kest%C3%A4v%C3%A4n+kehityksen+kansal- lisen+seuranta-+ja+arviointij%C3%A4rjestel- m%C3%A4n+kuvaus.pdf)

Kilpeläinen, P., & Vettenniemi, J. (2018). Amma- tillisen koulutuksen tuottaman osaamisen työelämä- relevanssi muuttuvassa maailmassa. *Ammattikasva- tuksen aikakauskirja*, 20(5), 66–72.

Konst, T., Scheinin, M., & Kairisto-Mertanen, L. (2018). Korkeakoulutuksen uudistuva koulutusrooli. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 57–65.

Laine, A., Sepponen, S., Halonen, M., Bröckl, M., Vaahtera, A., & Mikkola, J. (2018). *Opetus- ja kulttuuriministeriön kestävä kehityksen ja Agenda 2030 -linjauksen valmistelun fasilitointi*. Loppura- portti. Gaia Consulting Oy.

Laininen, E. (2018). Transformatiivinen oppimi- nen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. *Am- mattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 16–38.

Laitinen, A., Kinnunen, A., & Väisänen, T. (2018). Tulevaisuuden ennakkointia – opintojen ni- velvaiheita kehittämässä. *Ammattikasvatuksen aika- kauskirja*, 20(5), 89–97.

Lyytimäki, J., Lähteenoja, S., Reinikainen, T., Schmid-Thomé, K., Sokero, M., & Vikström, S. (2017). *Kestävän kehityksen toimenpidesitoustyöka- lu: kokonaisarvio ja kehittämismahdollisuudet*. Valtio- neuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 67/2017. Luettu osoitteesta [http://urn.fi/UR- N:ISBN:978-952-287-454-2](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-454-2)

Meriläinen, R. (2011). *Valkolakki vai haalarit, vaike molemmat? Koulutuspolitiikan vaikuttajien näkemykset toisen asteen kehityksestä*. Akateeminen väitöskirja. Superin julkaisuja, 1/2011. Helsinki: Unigrafia.

Nevala, H.-M., Hämeenoja, E., & Lundgren, K. (2018) Ammattitaidolla kiertotalouteen – Osaamisen kehittämistä tarvitaan kaikilla aloilla ja työuran kaikissa vaiheissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 81–88.

OKKA-säätiö. (n.d.). *Oppilaitosten kestävän kehityksen sertifiointi*. Luettu osoitteesta <http://koulu-jaymparisto.fi/kestavan-kehityksen-sertifiointi/>

Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet, 2014: 96. Helsinki: Next Print Oy.

Opetushallitus. (2015). *Lukion opetussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet, 2015: 48. Helsinki: Next Print Oy.

Polku2030 – Kehittävä arviointi Suomen kestävän kehityksen politiikasta ja muutospoluista. (2018). Hankesuunnitelma. Julkaisematon.

Prime Minister's Office of Finland. (2016). *National report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development – FINLAND*. Prime Minister's Office Publications, 10/2016. Luettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-278-4>

Räkköläinen, M. (2018, October). *Sustainable development in the context of vocational competencies and the goals of Agenda 2030*. Paper presented at the conference of European Evaluation Society, Thessalonik, Greece.

Räkköläinen, M., & Meriläinen, R. (2014). Koulutuksen vaikuttavuus – mitä se oikein on? *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 16(2), 4–11.

Räkköläinen, M., Metsämuuronen, J., Holopainen, J., & Hievanen, R. (2017). *Kestävän kehityksen osaaminen, opetus ja koulutuksen järjestäjän toiminta ammatillisissa perustutkinnoissa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, julkaisut 12:2017. Luettu osoitteesta https://karvi.fi/app/uploads/2017/05/KARVI_1217.pdf

Siirilä, J., Salonen, A.O., Laininen, E., Pantsar, T., & Tikkanen, J. (2018). Transformatiivinen oppiminen antroposeenin ajassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(5), 39–56.

Swart, R. (2017). *Strengthening the results chain Synthesis of result-based management by providers*. OECD Development Policy Papers, 7. OECD Publishing.

Ulkoasiainministeriö. (2016). *Suomen kehityspolitiikka. Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestävää kehitystä*. VNS 1/2016 vp. Luettu osoitteesta https://um.fi/documents/35732/48132/valtionueuvoston_selonteko_suomen_kehityspolitiikasta

UNESCO. (2014). *Global Action Programme on Education for Sustainable Development*. Luettu osoitteesta <https://en.unesco.org/gap>

United Nations. (2015a). *Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development*. Luettu osoitteesta https://sustainabledevelopment.un.org/content/document/s/2051AAAA_Outcome.pdf

United Nations. (2015b). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Luettu osoitteesta <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>

Valtioneuvoston kanslia. (2016). *Suomi tähtää kestävän kehityksen mallimaaksi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja, 10/2016. Luettu osoitteesta <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=13001>

Valtioneuvoston kanslia. (2017). *Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta. Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti*. VNS 1/2017 vp. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, 3/2017. Helsinki: Lönnberg Print & Promo.

Valtioneuvoston kanslia – Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. (2018). *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan 3. täydentävä haku 2018*. Luettu osoitteesta https://tietokayttoon.fi/haku/ilmoitus/-/asset_publisher/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimustoiminnan-3-taydentava-haku-2018

